

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертация на тема: "Особености на личността и професионалните интереси в периода на юношеството",

Автор: Сладжана Ангелкоска, докторант на самостоятелна подготовка в
„Неофит Рилски“

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление: 3.2 Психология /Трудова психология и
професионална психодиагностика/

Научен ръководител: доц.д-р Росанка Манчева

Изготвил становището: проф. дн Красимира Петрова

1. Данни за дисертанта.

Сладжана Ангелкоска е родена на 4 септември 1977 г. Живее в Гостивар заедно със семейството си. Завършила е Психологическия факултет на Университета "Кирил и Методий" в Скопие, през 2000 г. със защита на дипломна работа на тема: "Професионални интереси в осми клас". Магистър е по психология. В момента работи като психолог в Центъра за социална работа в Гостивар, Македония.

След бакалавърската степен, се обучава в анализ на транзакциите в Скопие, а през 2011 г. преминава обучение за Assertive Trening - Experience, както и специалната секция за обучители по асертивна комуникация. В края на обучението получава лиценз за помощник-треньор. През 2012 година придобива специално обучение в областта на психодиагностиката и практическото приложение, обработката и интерпретирането на психодиагностични техники.

През учебната 2012/2013 г. завършва магистратура по психология в Държавния университет в Тетово, с магистърската дисертация на тема: "Изображението за мен, изразено чрез детското рисуване на деца от пълно и непълно семейство".

Като логичен преход в професионалната й подготовка и развитие се явява свободната форма на докторантура в Българияв Университет „Неофит Рилски“ през 2015г. в областта на професионалната психология и професионалната психодиагностика с тема за докторска дисертация "Особености на личността и професионалните интереси в периода на юношеството" .

2.Данни за докторантурата.

От получената документация на Сладжана Ангелкоска, докторант на самостоятелна подготовка в „Неофит Рилски“, заявявам, че предложените за рецензиране документи са прецизно изготвени и по процедурата не се констатира нарушение, съгласно Закона за развитие на академичния състав в Република България. Докторантката, зачислена през 2015г., защитава в указания срок, след обсъждане в Катедра „Психология“ на Философски факултет на ЮЗУ.

3.Данни за дисертацията и автореферата.

Актуалността на темата е безспорна. Изборът на професия е един от ключовите компоненти в развитието и в цялостния живот на личността. Наясно сме, че неадекватно направеният избор води до проблеми в психичното и физическото благополучие на личността и че е пречка за цялостното личностно развитие. Затова по-ранно и осмислено направеният професионален избор – в юношеска възраст, при задълбочена диагностика на възможностите, интересите, способностите и наклонностите на личността, съчетани с навременно и професионално консултиране и

ориентиране, предполагат осмисленост и зряло отношение към бъдещата професия. Така че, намерената взаимовръзка още в озаглавяването на дисертацията между личност и професия, свидетелстват за високата степен на дисертабилност на разработката.

Дисертацията е разположена на 148 страници, съдържа увод, три логически свързани глави, заключение и приложения. Използваната литература наброява 96 източници на кирилица, на латиница и интернет-позовавания, релевантни на избраната проблематика. В съдържателно отношение текстът е структуриран според изискванията за такъв тип научна разработка, налице са всички компоненти на едно добре оформено и изпълнено изследване, което е достатъчно представително като извадка, като подбор на инструментариум и като статистическа обработка.

В **увода** докторантката е заложила актуалността на проблема и мотивацията за избор на темата, като е обосновала избора на разглежданата тематика, ориентирана именно към юношеска възраст.

Още от първа глава: **„Идеи за професионалната ориентация на личността”**, проличават задълбочеността и отдадеността на докторантката към проблема, както и уменията ѝ да работи с научен текст и да прави обобщения след всяка подглава, което дава завършеност на текстовото изложение. След обстойния исторически и съвременен преглед на теоретичните предпоставки за дефинирането на основните понятия, след анализа на психологическите компоненти на професиите, се посочва взаимовръзката между понятията „личност“ - „юношество“ - „професия“ - „възраст“ и „пол“, която прозира и последващите глави. В последната подглава на първата част е направен анализ на дейността по професионалното ориентиране и изследване на юноши и младежи в Република Македония, като са критично изложени пропуските и затрудненията на центровете за професионално ориентиране.

Дисертационният труд би спечелил от по-категоричното заявяване на собствена позиция по интерпретирания проблем от страна на докторантката и по-задълбочените психологически анализи на посочените факти.

Заложената идея за диагностика на професионалните интереси е доразвита в последващата втора глава: **„Методологична част – дизайн на проведено психологично изследване”**. В нея е представена обстойно план-програмата на организацията и провеждането на изследването. Прецизно присъства реквизитите на добре структурираното и реализирано изследване – цел, задачи, процедури, хипотеза, ранжирана в петподхипотези. Обхватността на изследването и респ. неговата надеждност е гарантирана от комплексния характер при избора на процедурния инструментариум – Диференциално-диагностичен въпросник на Климов; Въпросник NEO-Pi-R с пет дефинирани основни фактори /домейни/ - невротизъм, екстраверсия, отвореност към нов опит, сътрудничество, съзнателност и добросъвестност; Въпросник на възпитателните нагласи (VS-скала) на Ясмина Котопелич; анкетна карта и статистически методи на обработка на данни, не будят съмнение относно достоверността на получените данни. Добро впечатление прави фактът, че докторантката съчетава класически и по-съвременни методики и търси народопсихологическите особености при юношите, което се задава от последния въпросник. Общият брой на изследваните лица е 400 човека (200 броя изследвани лица на 15 години и 200 броя на 17-18 години). Дефинирането на зависимите и независимите променливи прецизират направеното изследване.

Третата глава е наречена „**Анализ на получените резултати от проведеното психологично изследване**”. Набраният емпиричен масив е достатъчно солиден и като обхват, и като съдържание. Той демонстрира високо развити умения за диагностика и за интерпретиране на получените данни, а те са отлично илюстрирани под формата на графики и таблици, с което се допълва текстовата част и се внася необходимата лекота за възприемане на статистическите данни. Изводите са коректно направени и дисертационният труд завършва с обобщения, които позволяват да се оптимизират работата на специалистите в най-малко две посоки – задълбочено проучване на професионалните интереси на юношите и прецизиране на формите за професионално ориентиране. Уловена е динамиката на професионалните интереси с оглед възраст, пол, успех в училище, стил на възпитание и личностни особености и се налага изводът, че професионалните интереси на юношите се прецизират с нарастването на възрастта, стават по-осмислени, по-реалистични и най-вече – професионалните избори се реализират самостоятелно.

Заклучението е стегнато, информативно, в достатъчна степен обобщаващо и доказва, че професионалните избори в юношеска възраст, макар и динамични, бележат стабилност и относителна константност като право и желание за избор, което е характерно за възрастовия период и което следва да бъде съхранено и доразвито като тенденция в следващите етапи от развитието на личността.

Авторефератът напълно съответства на дисертационната разработка и в синтезиран вид презентира основните моменти от съдържанието на дисертацията.

4. Научни приноси.

Формулираните от докторанта приноси за дисертационния труд приемам напълно и коментирам по следния начин:

I. Теоретико-научни приноси:

1. Систематизирани са и са научно аргументирани основни теоретични психологически обяснителни модели за същността и разбирането на професионалното ориентиране в психологическата литература.

2. Систематизирани са основните фактори, които определят същността на професионалното ориентиране в конкретен възрастов период.

3. На основата на психолого-педагогически анализ на юношеската възраст са очертани водещите професионални интереси, разгледани като динамична структура в психичната организация на младия човек.

II. Практико-приложни приноси:

1. Проведеното емпирично изследване се отличава със системност, комплексност, отличен подбор на инструментариумът и представлява добре реализирано и анализирано проучване.

2. Доказана е ролята на фактори като пол, възраст, влияние на родителски стилове на възпитание и самосъзнанието на юношата като предпоставки за успешно професионално ориентиране, което позволява на психолози и педагози да изградят модел за професионално и личностно развитие на младите хора.

3. Получените данни в резултативния масив предполагат възможности пред специалистите за целенасочена работа с юношите по посока на диагностициране на техните интереси, на професионално консултиране и ориентиране.

5.Бележки и препоръки.

Препоръките ми към труда са по посока на неговото подобряване и като насоки за бъдеща работа на докторантката и те не омаловажават труда:

1. В структурно отношение, част от подглавите в първа глава могат да се обединят, например 1.4 и 1.5, защото частично се припокриват.

2. В 1.6. в първа глава има смесване на подходи и фактори – медицински подход и влияние на родители, на връстници.

3. Препоръка е да не се дублират интерпретации на проблеми от първа и трета глава, какъвто е случаят с родителските стилове и тяхното влияние върху професионалния избор на юношите.

4. Прецизиране на цитиранията и на имената на авторите, както в текста, така и в използваната литература.

6.Публикации и участия в научни форуми.

Докторантката има пет публикации, които напълно съответстват на темата на дисертационното изследване, като четири от тях са на английски език и са публикувани в престижни специализирани издания. Отделно е представила и внушителен списък от публикации и научни участия, които свидетелстват за траен интерес към изследваната от нея проблематика. Локален експерт е в национален проект "Програми за развитие за работа в дневните центрове за деца със затруднения към УНИЦЕФ и МТСП (2017-2018 год).

7.Заключение.

На основата на гореизложения анализ на дисертацията на Сладжана Ангелкоска на тема: „ОСОБЕНОСТИТЕ НА ЛИЧНОСТТА И ПРОФЕСИОНАЛНО ОРИЕНТИРАНЕ В ПЕРИОДА НА ЮНОШЕСТВОТО” давам своята ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за труда и

убедено препоръчам на уважаемото Научно жури да даде положителна оценка на Сладжана Ангелкоска- докторант в свободна форма на обучение към ЮЗУ „Неофит Рилски“ и да присъди образователната и научна степен „ДОКТОР“ в област на висше образование: 3. Социални, правни и стопански науки, Професионално направление: 3.2. Психология, по научната специалност Трудова психология и професионална психодиагностика.

12.05.2018г.

Гр.В.Търново

Подпис:

/проф.дн Кр.Петрова/